

مقطع تحصیلی: کاردانی □ کارشناسی □ × رشته: روابط عمومی...ترم: 2...سال تحصیلی: 1398-1399

نام درس: تحولات اجتماعی ایران معاصر... نام و نام خانوادگی مدرس: رضوان مشاهری فرد...
آدرس email مدرس: rezvan271355@gmail.com... تلفن همراه مدرس: 09123353127...

جزوه درس: تحولات اجتماعی ایران معاصر... مربوط به هفته : چهارم × پنجم □ ششم □
text : دارد □ ندارد × power points □ دارد □ ندارد ×
تلفن همراه مدیر گروه : 09124058720.....

نفوذ هرچه بیشتر انگلستان در تحولات ایران با قرارداد 1319

در سال ۱۹۱۹ م، انگلیسی ها قرارداد استعماری دیگری را مطرح و در زمان تعطیلی مجلس، بر کشور ما تحمیل کردند. بر اساس این قرارداد که وثوق الدوله، نخست وزیر وقت ایران، آن را امضا کرد، ایران تحت الحمایه انگلستان می گردید. این قرارداد با مخالفت گسترده ای روبه رو شد؛ از جمله آیه الله مدرس به شدت با آن مخالفت کرد. احمدشاه نیز آن را نپذیرفت. به دنبال این مسئله، انگلیسی ها تلاش کردند تا با خلع ید از خاندان قاجاریه، یک دولت مرکزی قوی، ولی دست نشانده، در ایران ایجاد کنند. در راستای سیاست جدید انگلستان در ایران، در سوم اسفند سال ۱۲۹۹ (۱۹۲۱ م) کودتای سیدضیا و رضاخان در ایران

صورت گرفت. از زمان پیروزی نهضت مشروطه در سال ۱۲۸۵ تا کودتای رضاخان در ۱۲۹۹، چهارده سال تخریب و ناامنی و قحطی و خشکسالی بر ایران حاکم شد و در طی آن، دو میلیون نفر از جمعیت ده میلیونی ایران از بین رفت. در چنین وضعیتی، زمینه برای حضور یک دولت مقتدر فراهم گردید. بر این اساس، رضاخان، که مهره دست نشانده انگلستان بود، برای تأمین منافع و اهداف این کشور در ایران و خلع ید از سلسله قاجار برگزیده شد. روس ها نیز به رضاخان خوش بین بودند، زیرا وی از نیروهای قزاق محسوب می شد؛ ضمن آنکه حکومت رضاخان را اولین حکومت غیر قبیله ای در ایران می دانستند. از سوی دیگر، وی با ارائه وجهه ای به ظاهر مذهبی از خود، علاوه بر جلب حمایت های مردمی، تا حد

مطلوبی امنیت را در ایران برقرار ساخت و با حمایت انگلیسی ها، شورش ها و نهضت های مختلف را در کشور، مانند کلنل پسیان، میرزا کوچک خان، خیابانی، شیخ خزعل، اسماعیل آقا سمیتقو و ... را سرکوب کرد.

قابل توجه مدرسین محترم : حداقل 4 صفحه در هر هفته برای ارایه محتوای درس و یک صفحه برای خلاصه درس و نمونه سولات در نظر گرفته شود.

انگلستان در این دوره با توجه به ناکامی قرارداد ۱۹۱۹ م تصمیم گرفت که در همه کشورهای تحت نفوذ خود، دولت های مرکزی مقتدر را بر سر کار آورد؛ بنابراین «رضاخان» در ایران، «کمال آتاتورک» در ترکیه، «ملک فیصل» در عراق و «امان الله خان» در افغانستان به قدرت رسیدند. رضاخان پس از کسب قدرت تلاش کرد با شعار مدرن کردن ایران و جمهوری خواهی نشان دهد که به دنبال توسعه و پیشرفت ایران است.

به دنبال خلع ید از سلسله قاجاریه و به سلطنت رسیدن پهلوی در ایران، انگلستان اهداف متعددی را در ایران تعقیب و اجرای آنها را از دولت دست نشانده خویش طلب کرد که شامل این موارد بود:

- ۱) انگلستان با تقویت رضاشاه در ایران، خواهان ایجاد یک مرز امنیتی پر قدرت در برابر روسیه بود؛
- ۲) امنیت نفت و منابع انگلستان در این خصوص، می بایست تأمین می گردید؛
- ۳) برای تحقق اهداف انگلستان می بایست قیام های اسلامی در ایران سرکوب می شد.

رضاخان برای اجرای این سیاست ها به مقابله با قیام های اسلامی در ایران پرداخت؛ با مظاهر دینی، از جمله حوزه های علمیه، لباس روحانیت، مراسم مذهبی، حجاب زنان و ... ، به شدت مخالفت ورزید و به صورت یک دولت سرکوب گر ظاهر شد. همچنین وی با تجدیدنظر در قرارداد نفت داری، حدود ۳۲ سال بر مدت آن افزود و به این ترتیب، نفت ایران نیز برای مدت بیشتری به انگلستان سپرده شد.

در پی سقوط دولت رضاخان و اشغال ایران به دست بیگانگان (شوروی، انگلستان و آمریکا) در دهه ۱۳۲۰، هرج و مرج بر ایران مستولی شد. در این دهه، حکومت و قدرت اصلی ایران در دست مجلس قرار گرفت. مجلس شعار توسعه سر داد و آمریکایی ها اولین نسخه توسعه را مبنی بر خلع ید انگلیسی ها از نفت ایران نوشتند. با شعار ملی کردن نفت ایران، ائتلاف محدودی بین نیروهای مختلف در ایران پدید آمد. آیه الله کاشانی، فداییان اسلام، نیروهای ملی و دیگر گروه های اجتماعی، از اعضای ائتلاف جدید بودند و آمریکا نیز حمایت می کرد. این نهضت نیز همچون قیام مشروطه، با ائتلاف نیروهای مذهبی و روشنفکر به پیروزی رسید. در پی این حوادث، انگلستان به آمریکا متوسل شد و پیشنهاد کرد که آمریکا چهل درصد، انگلستان چهل درصد و شرکت های نفتی فرانسوی و هلندی بیست درصد از نفت ایران را در اختیار گیرند.

مصدق پس از به قدرت رسیدن، اقداماتی کرد که نتیجه آن انزوای نیروهای مذهبی بود؛ از جمله زندانی کردن نواب صفوی، انزوای آیه الله کاشانی و انحلال مجلس. شاه نیز با حمایت آمریکا تلاش می کرد که نهضت را سرکوب و دولت مصدق را برکنار کند. این امر با کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ تحقق یافت و نهضت بدون مقاومت چندانی از پا درآمد.

این نهضت، همانند نهضت مشروطه، به دلیل بروز اختلاف در بین رهبران آن و نفوذ نیروهای بیگانه شکست خورد و مقاومت ها درهم شکست؛ در نتیجه، دولت مستبد و سرکوبگر مجدداً بر سر کار آمد.

در کودتای رضاخان نیز انگلیس دخالت کرد؛ همچنان که در کودتای ۲۸ مرداد ۳۲ نیز آمریکا و انگلستان دخالت کردند. بر این اساس، از دیدگاه فوران، مقاومت شکننده شکل گرفت و مجدداً دیکتاتوری خشن به قدرت رسید؛ اما از آنجا که دولت کودتا از حمایت داخلی بهره مند نبود، از همان ابتدا سرکوبگر شد. به دنبال حاکمیت دولت سرکوبگر و مستبد، مقاومت ها دوباره شکل گرفت. در پایان دهه ۱۳۳۰، مخالفت ها پس از چند سال وقفه شروع شد. آمریکایی ها که در ایران نفوذ گسترده ای یافته بودند، به دنبال تصویب لایحه کاپیتولاسیون در سال ۱۳۴۳ برآمدند و این مسئله با مخالفت شدید مردم ایران به رهبری امام خمینی مواجه گردید. در این واقعه نیز ائتلاف جدیدی با حضور طیف های گوناگون، مانند نیروهای مذهبی، ملی و حتی مارکسیستی، شکل گرفت.

در یک جمع بندی می توان گفت که هر دولتی برای ادامه حیات خود به سه کار ویژه نیاز دارد:

- ۱) ایجاد اتحاد درونی میان بلوک قدرت حاکم؛
- ۲) ایجاد تفرقه در میان مخالفان و دشمنان خود؛
- ۳) بسیج مردم برای حمایت از قدرت حاکم.

نمونه سوالات:

- 1 - به چه دلیل انگلیسی ها تصمیم بر روی کار آوردن رضاخان گرفتند به اختصار توضیح دهید.
- 2 رضا خان پس از به قدرت رسیدن چه اقداماتی انجام داد و در چه راستایی؟ به اختصار توضیح دهید.
- 3 نقش آمریکا در کودتای علیه مصدق چگونه بررسی می شود؟
- 4 - هر دولتی برای بقای خود به کدام عوامل نیاز دارد؟ نام ببرید.